

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308–9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl : 15 Sayı : 41 Ağustos 2022

Yayın Geliş Tarihi: 01.05.2022 Yayına Kabul Tarihi: 11.06.2022

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1111967>

Makale Türü: Araştırma Makalesi/ Research Article

Atıf/Citation: Tosik Dinç F. (2022). Kıbrıs Barış Harekâtının Yerel

Basına Yansımaları: Muş Şark Telgraf Gazetesi Örneği. Adiyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (41), 429-463.

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTININ YEREL BASINA YANSIMALARI:

MUŞ ŞARK TELGRAF GAZETESİ ÖRNEĞİ

*Fadime TOSİK DİNÇ**

Öz

Türkiye, Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs'ta garantör devlet olurken bu durum Türkiye'ye Kıbrıs'taki gelişmeleri daha yakından izleme fırsatı vermiş hatta 1963 ve 1967 yıllarında Rumların Türklere yönelik katliamlarını engellemek için askerî harekât düzenlemek istemiştir. Ancak başta ABD ve BM'nin engellemesi ile karşılaşmıştır. 15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta Nikos Sampson darbesi sonrası Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'ni ilan edilmiştir. Türkiye, Kıbrıs'ta meydana gelen bu olubitti karşısında garantör devlet olarak 20 Temmuz 1974'te askerî harekât düzenlemiştir. Kıbrıs'taki gelişmeler ulusal basında olduğu gibi yerel basınında da en önemli haber konusu olmuş ve o yıllarda Muş'un tek yerel gazetesi olan Şark Telgraf gazetesi konuyu geniş bir şekilde sütunlarına taşımıştır. Bu çalışmada Şark Telgraf gazetesinin I. ve II. Kıbrıs Barış Harekâtını, Cenevre görüşmelerini ve sonrasındaki gelişmeleri Muş kamuoyuna nasıl yansıttığı ve olaylar karşısındaki tutumunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla gazetenin 15 Temmuz- 15 Eylül 1974 arasındaki nüshaları taranmış, gazete temel veri kaynağı olarak alınmış ve incelenmiştir

Anahtar Kelimeler: *Türkiye, İngiltere, Yunanistan, Kıbrıs Barış Harekâtı, Şark Telgraf gazetesi.*

* Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü,
ftosikdinc@gantep.edu.tr

REFLECTIONS OF THE CYPRUS PEACE OPERATION TO THE LOCAL PRESS: THE CASE OF MUŞ ŞARK TELGRAF (ORIENT TELEGRAPH) NEWSPAPER

Abstract

While Türkiye became the guarantor state in Cyprus with the Zurich and London Treaties, that role gave Türkiye the opportunity to follow the developments in Cyprus closely and even wanted to organize a military operation to prevent the massacres of the Greeks against the Turks in 1963 and 1967. However, it had to face the obstacles of the USA and the UN at first. On 15 July 1974, following the Nikos Sampson coup in Cyprus, the Hellenic Republic of Cyprus was proclaimed. Türkiye, as a guarantor state against this fait accompli, had to organize a military operation on 20 July 1974. The developments in Cyprus became the most important news topic in the local press as well as in the national press, and Şark Telgraf newspaper, the only local newspaper of Muş in those years, covered the issue extensively in its columns. Present research purports how the I. and II. Cyprus Peace Operations, the Geneva Negotiations and subsequent development were reflected to Muş public by the newspaper, and its attitudes towards the events. For this purpose, the copies of the newspaper between 15 July and 15 September 1974 were reviewed, the newspaper was taken as the main data source.

Keywords: *Türkiye as a guarantor, The UK as a guarantor, Greece as a guarantor, Cyprus Peace Operation, Şark Telegraf newspaper*

1. GİRİŞ

Kıbrıs, Yunanistan'ın 16 Ağustos 1954'te Kıbrıs'a self-determination hakkının tayin edilmesi için Birleşmiş Milletlere (BM) başvurması ile birlikte uluslararası bir mesele haline gelmiştir. BM'den istediği kararı çıkartamayan Yunanistan, Kıbrıslı Rumların İngilizlere yönelik şiddet eylemlerine başlamalarını desteklemiş ve bu şiddet Haziran 1955'ten itibaren Türklere yönelmiştir. Şiddetin artması üzerine İngiltere 30 Haziran 1955'te Türkiye ve Yunanistan'ı "Doğu Akdeniz

savunması ve Kıbrıs meselesini” görüşmek üzere konferansa davet etmiştir (Alasya, 1988: 172,180; Bedevi, 1965: 181-183).

Kıbrıs'ta Türklere yönelik saldırıların başlaması ve İngiltere'nin konferansa davet etmesi Türkiye'nin “1923'ten beri Kıbrıs'ın İngiltere'nin iç meselesi olduğu” şeklindeki politikasının değişmesine neden olmuştur. Kıbrıs konusundaki Türk görüşünün değişmesi dışişleri bakanlığında da bir değişimin yapılmasına neden olmuş ve Fatin Rüştü Zorlu dışişleri bakanlığı görevine getirilmiştir (Resmi Gazete, 06.08.1955: 12477). Londra'da İngiltere Dışişleri Bakanı Macmillan'ın Ada'ya muhtariyet verilmesi teklifinin Yunanistan ve Türkiye tarafından kabul edilmemesi üzerine konferans 7 Eylül 1955'te neticesiz dağılmıştır (Gazioğlu, 1960: 99-100).

Tarafların muhtariyeti kabul etmemesine rağmen İngiltere Ada'ya muhtariyet verme yönünde çalışmalarını devam ettirmiştir. Bu arada Türk Hükümeti 1956-1959 yılları arasında takip ettiği aktif politikalar neticesinde 1959'da Zürih ve Londra Antlaşmalarına imza atmış böylece 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti devletinde garantör devlet haline gelmiştir (Sarıkoşuncu Değerli, 2012: 93-98).

Türkiye'nin Kıbrıs'ta garantör devlet haline gelmesi 1964 ve 1967 yıllarında Rumların Türklere yönelik katliam girişimlerine karşı müdahale kararını almasına neden olmuşsa da Türkiye başta ABD olmak üzere BM ve diğer devletlerin engeli ile karşılaşmıştır. Bu sebeple de bu yıllarda Ada semalarında ancak Türk jetlerini uçurmakla sınırlı kalan bir müdahalede bulunmuştur (Armaoğlu, 1994. 788-792).

1967 yılında Kıbrıs konusunda Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan gerginlik Yunanistan'ın 2 Aralık 1967'de Türk isteklerini kabul etmesi ile normalleşmeye başlamış, bu arada 13 Aralık 1967'de Kral Konstantin, demokratik rejime dönülmesi için 21 Nisan 1967'den beri yönetimde olan Cunta yönetiminin

çekilmesini istemiştir. Cuntacıların bu teklifi kabul etmemesi üzerine Kral Konstantin, Başbakan Kollias ile birlikte ülkeyi terk etmiştir. Cunta yönetimi başbakanlığa Albay Georgios Papadopoulos'u getirmiştir (Yunanistan'da karışıklık, Şark Telgraf, 14.11.1967; Kılıçoğlu Cihangir, 2016: 529). Türkiye ise Cunta yönetimini ilk tanıyan devlet olmuştur. Bu sebeptendir ki Cunta yönetimi, Türkiye ile ilişkilerinde başlangıçta ılımlı bir tutum sergilemiş Kıbrıs meselesinin çözümü için iki ülkenin dışişleri bakanlıklarının teknisyenleri arasında görüşmeler başlamıştır. İki ülke arasında dostluk derecesine varan ilişkilerden dolayı BM Sekreteri UThant'ın girişimi üzerine Kıbrıs'ta Türk Cemaati Meclis Başkanı Rauf Denктаş ile Rum Cemaati Meclis Başkanı Glafkos Klerides arasında görüşmeler Haziran 1968'den itibaren yapılmaya başlanmıştır (Armaoğlu, 1994: 800; Kılıçoğlu Cihangir, 2016: 533-534).

1970 yılından itibaren NATO'ya bağlı Yunanistan Cunta yönetimi ile Sovyet yanlısı bir siyaset takip eden Makarios arasında sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Cunta yönetimi ile Makarios arasındaki gerginliğin en temel sebebi hiç kuşkusuz Yunan halkının desteğini kazanamamış olan Cunta yönetiminin bir an önce enosisi gerçekleştirerek halkın desteğini kazanma isteği, Makarios'un ise enosisi uzun vadeli bir mücadele taktiğiyle gerçekleştirme isteğidir (Şener, 2016: 404-405). İlhak için engel olarak gördükleri Makarios'u ortadan kaldırmak için muhalefetle işbirliği yapan Cuntacılar Mart 1970'te Makarios'a yönelik bir suikast girişiminde bulunmuşlardır (Makarios'a Suikast teşebbüsü, Şark Telgraf, 09.03.1970). Başarısız suikast Makarios ile EOKA'cılar karşı karşıya getirmiştir (Kıbrıs karışıyor, Şark Telgraf, 17.03.1970). Bu arada EOKA'nın eski lideri Grivas'da Eylül 1971'de Kıbrıs'a gizlice gelmiştir (Türel, 16.09.1971: 1). Makarios'a karşı muhalefeti örgütlemeye başlayan Grivas enosis mücadelesini daha fazla körüklemek için EOKA-B adıyla yeni bir yeraltı teşkilatını kurmuştur (Türel, 15.02.1972: 1; Berber, 2013: 148). Hem Yunanistan'ın enosis

açıklamaları hem de Grivas'ın Ada'ya gizlice girmesi Kıbrıs'ta adeta yeniden Türkler adına karanlık günlerin habercisi olmuştur.

1974 yılı 15 Temmuz'una kadar geçen 6 yıllık süre içerisinde devam eden toplumlararası görüşmelerde bir mesafe alınamadığı gibi, 1974 yılından itibaren Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde Türkiye'nin Çandarlı araştırma gemisinin Mayıs ayında Ege Denizi'nin milletlerarası sularında petrol araştırmalarına başlaması üzerine ilişkiler gerginleşmiştir (Armaoğlu, 1994: 801). Yunanistan kendi kıta sahanlığı içinde arama yapıldığını iddia ederek NATO Genel Sekreterliğine müracaat etmiş ve Türkiye'nin petrol aramada ısrar etmesi durumunda Yunanistan'ın buna göz yummayacağını bildirmiştir (Yunanistan ile bir çatışma ihtimali var gibi, Şark Telgraf, 14.06.1974). Türkiye sorunun devletler arası hukuk kurallarına uygun ve görüşmeler yolu ile çözümünde ısrar etmiş ise de Yunan Cunta yönetimi buna olumlu cevap vermediği gibi, Doğu Ege'de askeri tatbikat hazırlıklarına başlamıştır (Ege Denizinde gerginlik devam ediyor, Şark Telgraf, 01.07.1974).

Muş'un en uzun soluklu gazetesi olacak olan "Şark Telgraf" gazetesi, 13 Temmuz 1956 tarihinde pazar günleri hariç haftada 6 gün olmak üzere yayım hayatına başlamıştır. Yayım hayatına başladığı günden itibaren Kıbrıs konusuna oldukça duyarlı olmuş ve Muş'ta Kıbrıs konusunda bilinç oluşmasını sağlamıştır. Ayrıca 1967 yılından itibaren şehirde çıkan tek gazete olması hasebiyle Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında olayları gazetenin yayımlandığı zamanlarda sütunlarına taşıyarak kamuoyunun bilgi almasını sağladığı gibi Muş halkının millî duygularını da canlı tutmuştur. Böyle bir çalışmayı Muş özelinde yapmış olmamızın temel sebebi ise Kıbrıs Barış Harekâtı ile ilgili Muş yerel basınında daha önce bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır.

2. BİRİNCİ KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI

Türkiye ile Yunanistan arasında 1974'ün Haziran ve Temmuz aylarında Ege Denizi'nde savaş rüzgârları eserken Türkiye'ye karşı bir savaşı göze alamayan Cunta yönetimi uzun süredir sorunlar yaşadığı Makarios'u yönetimden uzaklaştırmak adına 15 Temmuz 1974'te eski EOKA'cı "Türk Kasabı" olarak bilinen Nikos Sampson'a bir darbe yaptırmıştır. Darbe sonrası Nikos Sampson cumhurbaşkanlığına getirilmiş, o da Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir ki bu "ismi söylenmemiş enosis"tir (Armaoğlu, 1994: 802; Türel, 17.07.1974: 1-2).

Kıbrıs'taki darbe girişimi Türkiye'de büyük bir heyecan yaratmış, Kıbrıs'ta

Türkiye'nin belirleyeceği yol haritasını görüşmek amacıyla Bakanlar Kurulu 15 Temmuz akşamı saat 19.30'da Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün de katılımıyla toplanmıştır. Bakanlar Kurulu toplantısına bir süreliğine ara verilmiş ve Cumhurbaşkanı Korutürk, Başbakan Ecevit, Başbakan Yardımcısı Erbakan ve bazı bakanlar saat 20.00'de başlayacak olan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısına katılmışlardır (Birand, 1990: 35). MGK hükümete "Türkiye'nin yüksek menfaatlerinin ve güvenliğinin korunması için gereken tüm hazırlıkların yapılması ve tedbirlerin alınması" tavsiyesinde bulunmuştur. MGK toplantısı sonrasında toplanan Bakanlar Kurulunda MGK'nin tavsiye niteliğindeki kararı bakanlara okunmuştur. Bakanlar Kurulu, Başbakan Bülent Ecevit'e İngiltere ve diğer devletlerle diplomatik ilişkileri yürütmek ve MGK'nin tavsiyesine uymak hususunda tam yetki vermiştir (Birand, 1990: 41-43). Böylece hükümetin Kıbrıs için yol haritası belirlenmiştir.

18 Temmuz'da Şark Telgraf gazetesi birinci sayfasını Kıbrıs'ta meydana gelen darbeye ayırmış ve Yunanistan'ın ABD'nin desteğine güvenerek Kıbrıs'ta darbe yaptırdığını, ancak ABD'ye rağmen Türkiye ile girişeceği savaşta yerle bir olacağını yazmıştır (Yunanistan'ın hesapları kendisine zarar olacaktır, Şark

Telgraf, 18.07.1974). Gazetenin Yazı İşleri Müdürü ve başyazarı olan Osman Nuri Türelî ise ABD'nin önce haşhaş konusunda Türkiye'ye yaptırım kararı aldığını şimdi de Kıbrıs'ta başına gâileler açtığını, Türkiye'nin bu durumda susmayacağını ve askeri hazırlıkların sürdürülmekte olduğunu yazısında belirtmiştir (Türelî, 18.07.1974: 1-2).

Bülent Ecevit, Garanti Anlaşması'nın 4. Maddesine dayanarak diğer bir garantör devlet olan İngiltere ile görüşmelerde bulunmak ve ortak bir harekât yapabilme yolunu aramak için 17 Temmuz'da İngiltere'ye gitmiştir. İngiltere'de istediği desteği alamayan Ecevit, 19 Temmuz'un ilk saatlerinde Ankara'ya dönmüştür (Armaoğlu, 1994: 802; Ecevit Wilson'dan Ortak Müdahale İstedi, Milliyet, 18.07.1974; Çıkarmaya Hazırız, Yeni İstanbul, 19.07.1974). Makarios'a yapılan darbe yüzünden Kıbrıs'ta ortaya çıkan bunalımı barışçı yollardan önlemek amacıyla elinden gelen her türlü gayreti gösteren Ecevit, havaalanından doğrudan Genelkurmay'a gidip askerî harekâtın hazırlıkları hakkında bilgi aldıktan sonra 10.30'da Bakanlar Kurulunu toplamıştır. Bakanlar Kurulunda İngiltere'de yaşanan gelişmeler hakkında bakanları bilgilendirmiş ve Kıbrıs'a bir askerî harekâtın yapılması gerekliliği üzerinde durmuştur (Nadi, 20.07.1974: 1; Emre, 2017: 127). Bakanlar Kurulunda "Büyük Millet Meclisinin 17.11.1967 tarihli ve 148 sayılı kararında verilen müsaade ile Garanti Antlaşmasının 3'üncü maddesi ve Birleşmiş Milletler Yasasının 51'inci maddesi gereğince meşru savunma hakkını kullanmak üzere Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Kıbrıs'a karşı fiilî müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan'ın bir tecavüzü halinde bu devlete karşı da harekâta geçilmesine emir verme konusunda Başbakanın yetkili kılınması" kararlaştırılmıştır. (BCA, 030.18.01.02.317.47.8).

Kıbrıs'a askerî harekât kararı alındıktan sonra Başbakan Bülent Ecevit, Amerikan Temsilcisi Joseph Sisco aracılığıyla Yunan Cunta yönetimine iletilen Türk isteklerine Yunanistan'ın cevabını beklemeye başlamış ama beklediği cevabı

alamamıştır (Sisco İle Temaslar Sonuç Vermedi, Müdahale Kararı Alındı, Cumhuriyet, 20.07.1974; Yunanistan Tekliflerimizi Reddetti, Yeni İstanbul, 20.07.1974; Türelî, 20.07.1974: 1-2).

Diplomasi yolunun tamamını kullanan hükümet, 15-19 Temmuz 1974 tarihleri arasında hazırlıklarını tamamlamış olan Genelkurmay'a askerî harekâtın başlaması emrini vermiştir. Böylece Kıbrıs Barış Harekâtı, 20 Temmuz Cumartesi sabahı 05.05'te kalkan ilk jet uçağı ile başlamıştır. Türk askerini taşıyan gemiler sahile yanaştıktan sonra mayınlar temizlenmiş ve Türk askerleri hem denizden hem de helikopter ve uçaklarla havadan Ada'ya girmiştir. Böylece Türkiye güc bir deniz ve hava indirme harekâtını koordineli bir şekilde uygulayarak başarılı bir çıkarma harekâtı yapmıştır (Mehmetçik Kıbrıs'ta, Hürriyet, 20.07.1974; Kıbrıs'tayız, Tercüman, 20.07.1974; Ada'ya Hâkim Olduk, Yeni İstanbul, 21.07.1974; Kıbrıs'a yapılan çıkarma başarı ile devam ediyor, Şark Telgraf, 20.07.1974). Kıbrıs Barış Harekâtı ülkenin dört bir yanında sevinçle karşılandığı gibi Muş'ta da büyük bir sevinç yaratmıştır (Yurtta Bayram Var, Yeni İstanbul, 21.07.1974; Bu bir bayramdır, evlerinize bayrak asın, Hürriyet, 21.07.1974; Birlik ve beraberliğimizi her an göstermeliyiz, Şark Telgraf, 20.07.1974).

Türkiye'nin askerî harekâtı sonrası BM Güvenlik Konseyi ateşkes kararı almış, bu karar 22 Temmuz'da Bakanlar Kurulu ve MGK toplantılarında müzakere edildikten sonra Kıbrıs'taki askerî harekâtın hedefine ulaştığına kanaat getirildiği için 22 Temmuz saat 17.00'de Türkiye'nin ateşkese uyacağını BM'ye bildirmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 23.07.1974: 16-17). Gazete üç günlük askerî harekâtın sonucunda Kıbrıs'taki Türklerin yıllarca çektikleri elem, ıstırap, kuşku ve baskılardan kurtulduğunu, gerçek bir özgürlüğe ve güvenliğe kavuştuğunu yazmıştır. (Dünyaya ders, Türkiye'ye büyük Zafer!, Şark Telgraf, 23.07.1974).

Osman Nuri Türelî ise makalesine; "Hakkın zaferi, cehdin zaferi millî ruhun, millî imanın zaferidir bu" diye başlamış ve Kıbrıs'ın iki gün içinde fethedildiğini,

dünyanın ne şartlar içinde olursa olsun Türk milletinin zulme karşı bütün engelleri yerle bir ederek zaferi kazandığını gördüğünü belirtmiştir. Yazısının devamında Kıbrıs'ın bundan sonraki kaderini Türk Devleti'nin tayin edeceğini ve Kıbrıs'ta zulmün konuşulmayacağını yazmıştır (Türelî, 23.07.1974: 1-2).

Türelî yazısında “Kıbrıs'ın bundan sonra kaderini Türk Devleti'nin tayin edeceğini” ifade etmiş olmasına rağmen üç günlük askerî harekâtın sonucunda Türk ordusu Girne-Lefkoşa-Gönyeli üçgeninde tutunabilmişti ki bu da 348 km²lik bir alan demektir. Yani Kıbrıs'ın sadece %7'sini teşkil etmekteydi. Bu durum hem Türk ordusunu hem de Rumların denetimi altındaki bölgelerde yaşayan yaklaşık %65'lik Türk nüfusunu dezavantajlı hale sokmaktaydı (Şener, 2016: 410).

Türkiye'nin askerî harekâtı sonrası Nikos Sampson 23 Temmuz 1974'te cumhurbaşkanlık görevinden ayrıldığı gibi Yunanistan'daki Cunta yönetimi de istifa etmiştir. Paris'te sürgünde bulunan Konstantin Karamanlis, hükûmeti kurmak üzere Yunanistan'a çağırılmıştır (Türkiye İki Düşmanına Demokrasi Getirdi, Yeni İstanbul, 25.07.1974; Harekâtımız Yunanistan'a özgürlük getirdi, Şark Telgraf, 25.07.1974). Karamanlis, 24 Temmuz'da hükûmeti kurmuş ve böylece Yunanistan'da 1967'den beri devam eden askerî rejim de son bulmuştur (Bir vurduk iki Cunta devirdik, Hürriyet, 25.07.1974). Şark Telgraf gazetesinin Z. A. mahlası ile yazan yazarı Yunanistan'daki bu gelişmeler üzerine; “Yunanlı dostlarımız Türklerin sayesinde hür bir idareye kavuştular ve hür demokrasinin havasını göğüslerini şişirmeğe başladılar.” demektedir (Z. A., 5.08.1974: 2).

Barış Harekâtı sonrasında tüm yurttan Hava ve Deniz Kuvvetlerini Güçlendirme Vakıflarına yardım için yardım komiteleri kurulmuş ve yardım konusunda vatandaşlar birbirleri ile yarış haline girmiştir. Muş'ta da vatandaşlar fazla yardım yapabilmek için bütün olanaklarını zorlayarak yardım komite merkezlerine ve köylerde de muhtarların başkanlıklarında yardım ve bağış toplama komitelerine yardım yapmaya başlamışlardır. Osman Nuri Türelî, aile

efratlarının geçimlerini sağlayacak durumu olmayan Muşluların bağışta bazı zengin sayılan kişileri geride bıraktıklarını, bunun da Muş adına kıvanç verici vefa ve vatanseverlik örneği olduğunu yazmıştır. Yazısının devamında Türkiye modern deniz gücüne ve hava kuvvetlerine sahip olmasaydı, Türk ordusunun Kıbrıs'a ayak basmasını hayal etmenin bile mümkün olmayacağını ifade etmiş ve bu modern uçak ve gemilerin de Türkiye tarafından üretilmesi gerektiğinin altını çizmiştir (Türel, 26.07.1974: 1-2). 9 Ağustos'taki gazetenin sayısında Hava ve Deniz Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı için bağışların devam etmekte olduğunu ve şu ana kadar 650.000 liranın toplandığı belirtilmiş ve bu rakamın 1 milyona ulaşacağı ümidini okuyucularıyla paylaşmıştır (Yardım ve bağışlar devam ediyor, Şark Telgraf, 09.08.1974).

3. CENEVRE GÖRÜŞMELERİ

3.1. Birinci Cenevre Görüşmesi

BM Güvenlik Konseyinin 353 sayılı kararının 5. maddesi, Kıbrıs'ta anayasa düzeninin yeniden kurulması için Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'den derhal görüşmelere başlamasını istemekteydi. Bunun üzerine üç garantör devlet 25 Temmuz'da Cenevre'de görüşme kararı almıştır (Armaoğlu, 1994: 804). Türkiye'yi temsilen Dışişleri Bakanı Turan Güneş başkanlığında bir heyet Cenevre'ye gönderilmiştir (BCA, 030.18.01.02.318.49.10.).

Şark Telgraf gazetesi Cenevre'ye giden heyetin Türk ordusunun taçlandığı zaferi taşıyarak gittiğini, bu sebeple de büyük avantaja sahip olduğu için görüşmeler esnasında rahat konuşacağını yazmıştır. Ayrıca gazete görüşmelerdeki beklentilerini sıralamış ve bazı uyarılarda da bulunmuştur. Bunlar; Girne'den Lefkoşa'ya uzanan yoldan vazgeçilmemesi, Kıbrıs'ta büyük bir Türk askeri gücünü devamlı olarak bulundurmanın zorunluluğu ve barış masasında Türk milletinin Kıbrıs'taki zaferine gölge düşürmeyecek bir barış

beklentisidir (Savaş bitti barış görüşmeleri Cenevre’de başladı, Şark Telgraf, 26.07.1974).

Cenevre’de görüşmelerin ilk gününde Yunanistan heyeti konferansın amacının BM Güvenlik Konseyinin 353 sayılı kararının; ateşin kesilmesi, yabancı askeri kuvvetlerin çekilmesi ve anayasal hükümetin yeniden iadesini öngören hükümlerin uygulaması biçiminde olduğunu, bu sebeple de Cenevre’de olduklarını söylemişlerdir. Türk heyetine göre konferans BM Güvenlik Konseyinin 353 sayılı kararının bölgede barışın ve Kıbrıs’ta anayasal hükümetin yeniden iadesi hükmünü içeren 5’inci paragrafının uygulanması amacıyla yapılan bir konferans değildi. Türkiye, BM Güvenlik Konseyinin 353 sayılı kararının yalnız ateşkes hükmünü (2’nci paragraf) kabul etmişti. Bu nedenle, konferansın amacına ilişkin olarak 5’inci paragrafta öngörülen sınırlamalara bağlı değildi. Amaç, 15 Temmuz darbesi öncesindeki fiili duruma dönüş şartlarının saptanması değil, Kıbrıs Türk toplumunun güvenliğini garanti altına alacak ve Kıbrıs Türk toplumuna denize çıkışı olan bir bölgenin verilmesini sağlayacak, federatif bir Kıbrıs devletinin kurulması prensibinde anlaşmaya varılmasıydı. İngiltere meselenin, esasına girmekten ziyade çatışmaların yeniden başlamaması için çaba göstermeye başlamıştı (Toluner, 1977: 286-288; Türkiye’nin tezi Federatif devlet, Cumhuriyet, 26.07.1974; Yunanistan ve İngiltere’nin görüşü tezimizle bağdaşmıyor, Cumhuriyet, 27.07.1974).

Görüşmelerin ilk günü tarafların tezlerinin birbirleriyle bağdaşmadığını ortaya çıkarmıştır (Üçlü görüşme ihtilafı başladı, Tercüman, 27.07.1974). 26 Temmuz günü yapılan toplantıda da Yunan heyeti Türk askerlerinin Kıbrıs’tan çekilmesi noktasında ısrar etmiş ve Türkiye’nin Ada’ya takviye birlik çıkarmasından duyulan rahatsızlığını ifade etmiştir. Türk heyeti ise Yunan taleplerine verdiği yanıtta Ada’da tam huzur ve güvenliğin sağlanmasından sonra askeri konuların ele alınabileceğini, asker takviyesinin ise güvenlik gerekçesi ile yapıldığını ifade

etmişti. Türkiye ile Yunanistan arasında görüşmeler çıkmaza girdiği için taraflar yeni toplantı günü belirlenmeden görüşmeye son vermişlerdir. İngiltere Dışişleri Bakanı Callaghan'ın gayretleri ile tekrar ikili temaslara geçilmiş ve Dışişleri Bakanı Turan Güneş tarafından aynı gün sunulan "Kıbrıs barış planı" üzerinde 27 Temmuz'da Türk-Yunan heyetleri arasında yapılan ikili görüşmelerde plan müzakere konusu yapılmıştır (Yunanistan Türk Görüşüne Yaklaştı, Cumhuriyet, 28.07.1974). Şark Telgraf gazetesi Türk askerinin Kıbrıs'a soydaşlarının can ve mal emniyetini sağlamak, aynı zamanda Kıbrıs'ın bağımsız bir devlet olma hüviyetini yaşatmak için gittiğini, bu sebeple de neye mal olursa olsun garantörlük görevini yerine getiren Türk askerlerinin Ada'da kalması gerektiğini yazmıştır (Cenevre görüşmeleri ön hazırlık müzakerelerine başladı, Şark Telgraf, 27.07.1974).

26 Temmuz'da toplanan MGK'de hükümete tavsiye niteliğinde bir takım kararlar alınmıştır. Bu kararlarda konferansın fazla uzatılmaması ve Kıbrıs'ta güvenliğin sağlanması için gereken tedbirin alınması tavsiye edilmekteydi. Gazete MGK toplantısında hükümete tavsiye niteliğindeki kararların amacını Türkiye'nin savaşta kazandığı başarıyı her zaman olduğu gibi bu kez de barış masasında kaybetmek niyetinde olmadığını göstergesi olduğu şeklinde yorumlamıştır (Cenevre Konferansı anlaşma zemini bulamıyor, Şark Telgraf, 29.07.1974).

Gazete, 30 Temmuz'da "Ecevit açıkladı, Kıbrıs'taki kuvvetlerimiz tartışma konusu olamaz" manşetiyle çıkmış ve Türkiye'nin Kıbrıs'ta askerlerini çekmeyeceği, Ada'ya asker takviyesine devam edeceği belirtilmiştir. Gazete ayrıca Ecevit için "Türkiye dara düştüğü ve güçsüz sayıldığı her devirde umulmadık bir anda büyük liderler çıkardı" ifadesini kullanmıştır (Ecevit açıkladı, Kıbrıs'taki kuvvetlerimiz tartışma konusu olamaz, Şark Telgraf, 30.07.1974). Osman Nuri Türelî ise yazısında BM'nin, ABD'nin İngiltere'nin tutumu ne olursa olsun Türk askerinin Ada'dan çıkmayacağını belirtmiştir (Türelî, 30.07.1974: 1-2).

6 gün devam eden Barış Konferansı'nın sonunda 30 Temmuz 1974'te üç dışişleri bakanı tarafından Cenevre Deklarasyonunu imzalanmıştır. Deklarasyon ile Türkiye'nin isteklerinin büyük kısmı karşılandığı gibi Kıbrıs'taki Türk müdahalesinin yasal ve meşru olduğu taraflarca kabul edilmiş ve ateşkes hattı 30 Temmuz 1974 günü Türkiye saati ile 24.00 olarak belirlenmiştir. Deklarasyona göre; Rum ve Yunan kuvvetleri muhasara altında tuttıkları Türk bölgelerinden çekilecek ve bu bölgeler BM kuvvetlerinin koruması altına girecekti. Türk ordusu barış ve güvenliğin sağlandığı, yeni anayasal düzenin kurulduğu zamana kadar Kıbrıs'ta kalacak ve bundan sonra kademeli bir şekilde geri çekilmesi düşünülebilecekti. Ayrıca konferans, 8 Ağustos'ta Kıbrıs'ta anayasaya ilişkin görüşmelerde bulunmak için yine dışişleri bakanları seviyesinde devam etme kararı almış, bu kez Kıbrıs'taki topluluk temsilcilerinin de konferansa dâhil olması kararlaştırılmıştır (Cenevre Konferansı Türkiye'nin ikinci zaferidir, Şark Telgraf, 01.08.1974: 1,3; Ecevit: Haklarımız Resmen Cenevre'de Tescil Edildi, Milliyet, 01.08.1974; Cenevre anlaşması ve dış basın: Diplomatik zafer Türkiye'nin, Cumhuriyet, 01.08.1974). Milliyet, Cumhuriyet ve Şark Telgraf gazeteleri Cenevre Deklarasyonunu büyük bir başarı olarak gösterirken Güneri Cıvaoğlu Tercüman gazetesindeki köşesinde anlaşmanın abartıldığı kadar diplomatik bir zafer olmadığı gibi Türk askerinin süngüsünün ucunda kazanılan başarının da diplomatlar tarafından Cenevre gölünde balıklara yem yapılması olmadığını yazmaktadır (Cıvaoğlu, 01.08.1974: 5).

Rusya'nın Türkiye'nin Ada'dan askerlerini çekmesine yönelik açıklamalarda bulunması üzerine Şark Telgraf gazetesi, Johnson mektubundan beri Rusya'ya karşı olumlu tavrını bırakarak sert eleştiriler yapmaya başlamıştır. 1965'te gazetenin sütunlarında Türkiye'nin NATO'dan ayrılabilmesi yönünde yazılar yazılırken, Rusya'nın bu çıkışı üzerine NATO'nun gerekliliğinden ve Türkiye'nin de NATO ile ilişkilerini sıkı tutması gerektiğinden bahsedilmeye başlanmıştır (Sovyet Rusya kuvvetlerimizin Kıbrıs'tan çekilmesinde ısrar ediyor, Şark Telgraf,

03.08.1974). Osman Nuri Türelî ise 3 Ağustos'taki yazısına "Eski Düşman" başlığını koymuş ve Sovyet Rusya'nın askerî harekâtın başında Türkiye'yi destekler tavrı aldığını ancak bir Türkiye-Yunanistan savaşı çıkmayınca Yunanistan'ı yanına çekmek için Türkiye aleyhine tavrı içine girdiğini belirtmiştir (Türelî, 03.08.1974: 1-2). Günerî Cıvaoğlu ise Rusya'nın Kıbrıs'ın NATO etkisi altına girmemesi için Türkiye'nin müdahalesini alkışladığını, şimdi ise Makarios'un yeniden Kıbrıs'a dönmesini sağlamak için Kıbrıs'ta bütün silahlı kuvvetlerin çekilmesini istediği yazmaktadır (Cıvaoğlu, 30.07.1974: 5). Yazarların köşe yazılarında da anlaşılacağı gibi iki yazar da Rusya'nın Kıbrıs'ta Türk askerlerinin çekmesini istemesinin nedenleri noktasında farklı görüşlere sahiptir.

3.2. İkinci Cenevre Görüşmesi

Birinci Cenevre Konferansı sonucunda açıklanan deklarasyon ile Kıbrıs'ta yeni bir statünün kurulması için önemli bir adım atılmıştı. Ancak 30 Temmuz'da varılan anlaşmaya rağmen Kıbrıs'ta tam anlamıyla sular durulmamış ve Rumlar Türk köylerine saldırılarına devam etmiştir. Bunun üzerine Türk askerleri karşılık vermeye başlamış ve Yunanistan Türkiye'yi ateşkesi bozmakla suçlamıştır (Türkler Kıbrıs'ta Ateşkesi ihlâlle suçlanıyor, Şark Telgraf, 05.08.1974). Ayrıca Yunan yöneticileri Kuzey Yunanistan'da bulunan kuvvetlerini alarma geçirdikleri gibi savaştan da bahsetmeye başlamışlardır. Yunanistan'daki bu gelişmeler üzerine Türkiye de kuvvetlerini alarma geçirmiştir. Başbakan Ecevit basın mensuplarına verdiği demeçte; "Rumların Kıbrıs'ta sürdürdükleri tedhişler sona ermedikçe Türkiye Cenevre görüşmelerine iştirak etmeyecektir" demiştir. İki tarafın karşılıklı açıklamaları 8 Ağustos'ta başlayacak olan Cenevre Barış Konferansı'nı da tehlikeye düşürmüştür (Cenevre'de yapılması gereken konferans gecikiyor mu, Şark Telgraf, 06.08.1974). Osman Nuri Türelî "Bir savaş olur mu?" başlıklı makalesinde Yunanistan'ın hem ekonomik kriz hem de sosyal

ve siyasal yönlerden bir keşmekeş ve bölünmüşlük içinde olduğunu bu sebeple de savaşı göze alamayacağını belirtmiştir (Türelî, 06.08.1974: 1-2).

Gazetecilerin Cenevre görüşmeleri aksarsa ne olur tarzında sordukları soruya Dışişleri Bakanı Turan Güneş şu cevabı vermiştir: “Bundan zararlı çıkacak olan herhalde Türkiye olmayacaktır.” Şark Telgraf gazetesi Turan Güneş’in ifadelerini haber yapmış ve 8 Ağustos’ta başlaması gereken Cenevre Konferansı Yunanistan tarafından baltalanacak olursa Türkiye’nin bir türlü uygulama sahası bulmayan ateşkes anlaşmasına rağmen Ada’da güvenliği sağlamak için askeri harekâtlarına devam etmek zorunda kalacağını yazmıştır (Güneş, Anlaşma bozulursa zararlı çıkacak Türkiye değildir, Şark Telgraf, 07.08.1974). Gazetenin yazarlarından Z. A. Kıbrıs’ta Türklere yönelik şiddet eylemlerinin devam etmesi karşısında “Türk Ordusu Soğuk Şakalara asla gelmez” başlıklı tehdit dolu bir yazı kaleme almıştır. Z. A., yazısında Türkiye’nin Ada’ya yıllardır zulme uğrayan soydaşlarının acılarını dindirmek için gittiğini, savaş için gitmiş olsaydı bugün taş üstünde taş bırakmayacağını belirtmiştir (Z. A., 08.08.1974: 2).

Kıbrıs’ta şiddet olayları ve paralelinde Türk-Yunan ilişkilerinde gerginlik yaşanırken Türkiye’de de koalisyon partileri arasında Kıbrıs’ın geleceği konusunda görüş ayrılığı ve uyuşmazlık ortaya çıkmıştır. CHP, hükümet programında da yer alan federatif devlet modelini savunurken hükümetin diğer ortağı olan MSP barış harekâtı sonrası taksim tezini savunmaya başlamıştır (Birand, 1990: 370). Hükümet ortakları 7 Ağustos’ta Türk tezini belirlemek amacıyla Bakanlar Kurulunu toplamışlardır. Bu toplantıda “Coğrafi Taksimatlı Federatif Devlet” tezi üzerinde anlaşma sağlanmış ve Dışişleri Bakanı Turan Güneş’in başkanlığındaki Türk heyeti bu tezle Cenevre’ye gitmiştir (BCA, 030.18.02.319.58.3; Türk Tezi Saptandı: İki Ayrı Yönetim, Milliyet, 08.08.1974).

8 Ağustos’ta Cenevre’de üçlü görüşmelerinin ikinci safhası gergin bir havada başlamıştır. Görüşmelerin başında Türk heyeti Cenevre Deklarasyonunun

maddelerinin uygulanmasını istemiş, Yunan heyeti de Türk birliklerinin ateşkese riayet etmediğini ve ilerlemeye devam ettiklerinden yakınmıştır. Dışişleri Bakanı Turan Güneş, konferansın başında “Cenevre görüşmelerinde uzatmak ve zaman kaybetmek niyetinde değiliz” derken, İngiltere ve Yunanistan zaman kazanmak için ilk günden oyalama yoluna gitmişlerdir. Türk heyeti ise iş oyalama yoluna gidilecek olursa Cenevre Konferansından çekilme kararı alacaklarını ifade etmiştir (Cenevre görüşmelerinin kesin sonuca ulaşması gerek, Şark Telgraf, 08.08.1974).

10 Ağustos 1974’te Kıbrıs Türkleri adına Rauf Denktaş ve Kıbrıs Rumları adına Glafkos Klerides’in de katılımıyla görüşme tarafları beşe çıkmıştır (Denktaş’la Klerides’in yeri konusu, Cumhuriyet, 11.08.1974). 10 Ağustos’taki görüşmelerde Glafkos Klerides, “1960’a dönelim” önerisi yapmış, Yunanistan Dışişleri Bakanı Mavros tarafından da bu görüş desteklenmiştir. İngiltere Dışişleri Bakanı Callaghan’da Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nın devam ettirilmesinden yana tavır almıştır. Rauf Denktaş ise yaptığı konuşmada, Kıbrıs’ta Türklerin 11 yıl boyunca yaşadıkları acıları ayrıntılı şekilde dile getirmiş ve yıllardır Türklerin ezilmesine yol açan 1960 düzenine geri dönülemeyeceğini, çünkü anayasanın Kıbrıs’ı ve Türk toplumunu koruyamayan bir kâğıttan ibaret olduğunu söylemiştir. Denktaş, Kıbrıslı Türklerin coğrafi esasa dayanan, güvenlik içinde yaşayabilecekleri bir bölge ve idarede taksim istemiştir (Denktaş, 1999: 390-391; Birand, 1990: 416).

11 Ağustos’taki toplantı da gergin bir havada geçmiş nihayetinde yapılan yoğun ikili görüşmelerden sonra toplantının devamı yönünde adımlar atılmıştır (Kıbrıs’la ilgili çalışmalar dün gergin bir havada sürdü, Cumhuriyet, 12.08.1974). Üç konuda anlaşma sağlanmıştır ki bunlar; Türk köylerinden Rum birliklerinin çekilmeleri ve Türklerin yerlerine dönmeleri, Barış Gücü tarafından esir ve rehinelere karşılıklı serbest bırakılması ve belirlenen hatlarda ateşkese riayet edilmesidir. Cenevre’de bu konularda anlaşma sağlanmasından sonra Rumlar

Türk köylerinden ayrılmaya ve Türk rehinelere serbest bırakmaya başlamışlardır. Bu arada İngiltere, Kıbrıs'a 10-11 bin asker takviyesinde bulunmuştur ki bu durum Türkiye'yi rahatsız etmiş ve iyi niyetle bağdaşmayacağı Türk yetkililer tarafından ifade edilmiştir (Cenevre Konferansı'nda müzakereler çetin geçiyor, Şark Telgraf, 13.08.1974).

Osman Nuri Türelî'de konu ile ilgili olarak "İngilizler" başlıklı bir makale kaleme almıştır. Makalesinde Başbakan Ecevit'in garantör devlet olarak göreve çağırıldığı zaman yan çizdiğini, bu sebeple Türkiye'nin askerî harekâtı tek başına yaptığını, ancak şimdi Ada'ya asker sevk ettiklerini, bu sevkıyatı da Rum'a değil Türklere karşı yaptıklarını, Türkiye'nin ise buna pabuç bırakmayacağını yazmıştır. Ayrıca Türelî yazısının sonunda "Biz Kıbrıs'a barış için gittik, savaş isteyenler varsa ona da varız." demiştir (Türelî, 13.08.1974: 1-2).

Osman Nuri Türelî "Burka ile olmaz" başlıklı makalesinde de İngiltere'nin Kıbrıs çıkarmasından bu yana zikzaklar çizdiğini, çıkartmanın ilk günlerinde Türkiye'yi haklı görmüş olmasına, hatta ilk Cenevre toplantısında Türkiye tarafında yer almasına rağmen şu anda konferansın uzatılmasında İngiliz Dışişleri Bakanının parmağı olduğunu belirtmiştir. Bu oyalama siyasetinin artık modasının geçtiğini ifade etmiş, konferansta oyalama yoluna gidilecek olursa Türkiye'nin oyunlara gelmeyeceğini ve Cenevre Konferansı dağılırsa ateşkes anlaşmasının da geçerliliğini yitireceğini belirtmiştir. Ayrıca Türelî yazısında Türkiye'nin ne pahasına olursa olsun Kıbrıslı soydaşlarının can, mal güvenliğini mutlaka sağlayacağını ifade etmiştir (Türelî, 14.08.1974: 1-2).

Konferansta Türkiye'nin "Coğrafi Taksimatlı Federatif Devlet" tezi üzerinde Yunanistan ve Rum kesiminin görüşmekten kaçınmaları ve 1960 düzeninin ötesine gitmeyen teklifler getirmeleri üzerine, 12 Ağustos gecesi görüşmeler kesilme noktasına gelmiştir. Bunun üzerine Türk heyeti, Türkiye'nin iki önerisini Mavros ve Klerides'e sunmuş ve ele alınması için 13 Ağustos Türkiye saati ile

12.00'ye kadar süre tanımıştır. Türkiye'nin ilk önerisi Kıbrıs'ın kuzeyinden tüm Ada yüzölçümünün %34'ünü kaplayan bir coğrafi bölge üzerinde özerk bir Türk yönetiminin kurulmasıydı. Diğer öneri ise ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'in isteği üzerine hazırlanmıştı. Bu öneri de kuzeyde tüm Ada yüzölçümünün %17'si oranında bir ana bölge olması, 5'ten çok olmayacak diğer bölgelerle birlikte özerk Türk yönetiminin egemen olacağı tüm alanın Ada yüzölçümünün %33'ünü kapsamaması şeklinde 6 kantonlu bir yapının kurulmasıydı (Cenevre Konferansında son sözüümüzü söyledik, Cumhuriyet, 13.08.1974; Birand, 1990: 423-424). Türkiye'nin önerilerinin Yunanistan ve Kıbrıs Rum kesimi tarafından Türkiye tarafından tanınan 24 saat içerisinde kabul edilmemesi üzerine toplantı 14 Ağustos sabah 04.15'te sonuçsuz dağılmıştır (Barışçı Önerilerimizi Yunanistan Reddedti, Cumhuriyet, 14.08.1974; Birand, 1990: 460-481).

4. İKİNCİ KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI

Cenevre Konferansında sonuç alınmaması üzerine 14 Ağustos sabah saat 04.35'te Türk Hava Kuvvetleri'nin askeri hedefleri bombalaması ile başlayan yeni harekât, Şark Telgraf gazetesinin 15 Ağustos günlü sayısında yer almış ve gazete, harekât hakkında okuyucularını bilgilendirmiştir. İkinci Kıbrıs Harekâtı'nın başlaması üzerine NATO ve ABD, askerî harekâta karışmayacaklarını açıkladığı gibi, İngiltere de Kıbrıs'ta bulunan birlik ve hava üslerini BM Barış Gücü'ne devrederek tarafsızlığını ilan etmiştir. Yunanistan ise bu durum karşısında NATO'nun askeri kanadından ayrıldığını ilan etmiştir (İkinci Kıbrıs Harekâtı Kesin sonuca varıyor, Şark Telgraf, 15.08.1974; NATO, Amerika ve İngiltere Kıbrıs'taki askerî harekâtımıza karışmayacaklarını açıkladılar, Cumhuriyet, 15.08.1974).

Osman Nuri Türeli, "Ders alamayanlar" başlıklı yazısında, Yunanlılara 50 yıl önce Ulusal Egemenlik Savaşı'nda unutulmayacak bir ders verildiği halde hala ders almadıklarını, "Megali İdea" gibi ham hayallere kapıldıklarını, bu sebeple de Kıbrıs'ta kan aktığını ve ikinci dersin verildiğini yazmakta ve "umarım ki bu ikinci

ders son ders olur. Yunanlılar hayallerini ebediyete kadar unuturlar” demektedir. Yazısının sonunda ise; “Kim ne derse desin, kimler ne yolda karar alırsa alsınlar Türk orduları artık görevlerini yarıda kesip durmayacak, hedefe varıncaya kadar harekâtlarına devam edeceklerdir.” diyerek, Türk Devleti’nin kararlılığına vurgu yapmıştır (Türelî, 15.08.1974: 1-2).

Gazetenin yazarlarından Z. A. ise “Türk Pilotları Görev başında” başlıklı yazısında İkinci Barış Harekâtına neden gerek duyulduğunu sıralamış ve “Allah kahraman Türk pilotlarına Kıbrıs semalarında başarılı uçuşlar versin ve Kıbrıs Rum yönetimi altında bulunan sahalarda taş üstünde taş bırakmasın. Kahraman pilotlarımız vatan uğruna ölürseniz şehit, kalırsanız gazi olacaksınız. Türk milletinin kalbinde devamlı yaşayacaksınız.” şeklinde yazarak, Muş’tan Kıbrıs Barış Harekâtına destek vermiştir (Z. A., 15.08.1974: 2).

Gazete 16 Ağustos’ta “Lefkoşe elimizde, Magosa zapt edildi. Ordular yürüyor” manşetiyle çıkmıştır. Haberde düşman mukavemetinin kırıldığı ve her yerde Rumların kaçtığı yazılmaktadır (Lefkoşe elimizde, Magosa zapt edildi. Ordular yürüyor, Şark Telgraf, 16.08.1974). “Kolay mı” başlıklı makalesinde Osman Nuri Türelî, İngiliz devlet ve siyaset adamı Gladston’un; “Türkler savaşlarda kazandıklarını konferans masalarında kaybederler” dediğini ve bu durumun Lozan Konferansına kadar devam ettiğini belirtmiş ve Kıbrıs meselesi ortaya çıktığında da yine aynı durumun yaşandığını ifade etmiştir. Türelî, Türkiye’nin konferans masalarında kaybetmesinin cezasını Kıbrıslı Türklerin çektiğini, Türkiye Cumhuriyeti Devleti için de haysiyet kırıcı bir durum oluştuğunu, Ecevit’in bu duruma daha fazla seyirci kalmayarak Kıbrıs meselesine neşter vurduğunu belirtmiştir (Türelî, 16.08.1974: 1-2).

BM Güvenlik Konseyi, Kıbrıs’ta ateşkesin sağlanması ve tarafların derhal görüşmelere başlaması için çağrıda bulunmuştur. Bunun üzerine Başbakan Ecevit, 16 Ağustos’ta Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ve Genelkurmay Başkanı

Orgeneral Semih Sancar ile görüşmüş, ardından Bakanlar Kurulu'nu toplamıştır. Bakanlar Kurulu toplantısı sonrası düzenlediği basın toplantısında Türkiye'nin hedefine ulaştığını ve 19.00'dan itibaren Güvenlik Konseyinin ateşkes çağrısına uyma kararı alındığını bildirmiştir. Harekâtın sonucunda, Lefke-Lefkoşa-Magosa hattı, batıda Lefke-Kormacit burnu hattı olmak üzere (Kıbrıs'ın toplam yüzölçümünün yaklaşık üçte birini meydana getiren bir alanı kapsayan bölge) Türk birliklerinin kontrolü altına girmiştir (Ateş Kesildi, Milliyet, 17.08.1974).

Şark Telgraf gazetesi 17 Ağustos'ta "Magosa zapt edildi, Türkler Bayram yapıyorlar" manşeti ile çıkmıştır. Gazete haberinde Türk birliklerinin Kıbrıs'ın batısında Lefke'ye girdiği, askerlerin ilerleyişinin devam ettiği ve Magosa'da uzun yıllar çile çekmiş, muhasara hayatı yaşamış 11.000 Türk'ün ise özgürlük sevinci içinde Mehmetçikleri karşıladığı belirtilmektedir. Ayrıca gazete, Yunanistan Başbakanı Konstantin Karamanlis'in yaptığı bir radyo televizyon konuşmasına yer vermiş, Karamanlis bu konuşmasında "Yunanistan Kıbrıs'ta Türklerle herhangi bir savaşa giremez. Cuntanın hatalarının sonuçlarına baş eğmek zorunda kaldık" dediğini yazmıştır (Magosa zapt edildi, Türkler Bayram yapıyorlar, Şark Telgraf, 17.08.1974).

Türkiye'nin İkinci Barış Harekâtı sonrası Osman Nuri Türelî "Büyük ders" başlıklı makalesinde ise şunları yazmıştır (Türelî, 21.08.1974: 1-2)

"Türkiye Ulusal Egemenlik Savaşı'ndan bu yana askeri gücünün ne olduğunu Kore'deki kısmi kahramanlıklarının dışında göstermek olanağı bulamamıştı. Aslında böyle bir gösteride bulunmak da istememiş 'Yurtta Sulh, Cihanda Sulh' diyen Atatürk prensiplerinden ayrılmamıştı. ... Sanıyorlardı ki Türkiye bir çıkmaz içindedir, ekonomik zorlukların baskısı altına girmiştir, kıpırdayacak hali kalmamıştır. Haşhaş anlaşmazlığı, Amerika'nın dev yardımı da olduktan sonra, değil Kıbrıs'ı ilhak etmek 'Megali İdea' büyük gayeyi de gerçekleştirmek mümkündür. Böyle bir hava içinde, Türkiye'yi kısıkvrak bağlamak istiyorlardı.

Kıbrıs'a müdahaleye cesaret edemeyecek olan Ecevit de gidecekti. Hesaplar yanlış çıktı. İkinci Yıldırım Harekâtı, Cenevre'de barışın çizemediği hudutları tanklar çizdi bu sefer."

Gazetenin 21 Ağustos'taki sayısı da "Dünyada büyük bir Türkiye vardır" manşetiyle çıkmıştır. Haberde 1963'te Johnson mektubu sonrası Ada'ya müdahale edilememesi üzerine İnönü'nün söylediği "Yeni Bir Dünya kurulur, Türkiye orada yerini alır" sözünün şimdi gerçekleştiğini ve Türkiye'nin artık büyük, güçlü ve itibarlı bir devlet olarak dünyadaki yerini aldığı yazılmaktadır (Dünyada büyük bir Türkiye vardır, Şark Telgraf, 21.08.1974).

5. İKİNCİ BARIŞ HAREKÂTI SONRASI GELİŞMELER VE KIBRISLI TÜRKLERE KARŞI YAPILAN TOPLU KATLİAMLARIN ORTAYA ÇIKARILMASI

Türkiye, askerî açıdan zorunluluk olan İkinci Barış Harekâtını düzenleyerek hem dar bir bölge içinde sıkışık bir durumda kalan 40 bin kadar askerinin güvenliğini sağlamış hem de Rum muhasarası altında tutulan soydaşlarını muhasaradan kurtarabilmiştir. Ancak Türkiye'nin İkinci Kıbrıs Harekâtına, birinci harekâtın aksine dış tepkiler çok sert olmuştur. Birinci harekâta destek verenler bu defa Türkiye'yi işgalcilik ile suçlamışlardı.

Türkiye'ye sert tepki verenlerin başında ABD de gelmektedir ki, Şark Telgraf gazetesi bunun sebebini ABD'de bulunan 3 milyon Rum'a bağlamakta ve özellikle de Rum asıllı senatörlerin Türkiye'ye Amerikan yardımının kesilmesi için senatoya teklifler sunduklarını yazmaktadır (Bu defa umut Gerilla savaşında mı, Şark Telgraf, 22.08.1974). Bunun sonucunda da Amerikan Kongresi, 5 Şubat 1975'ten itibaren Türkiye'ye silah ambargosu uygulamıştır (Armaoğlu, 1994: 811). Sovyetler Birliği de Türkiye'ye sert tepki veren diğer bir devlettir ki, 23 Ağustos 1974 tarihli bir deklarasyon vererek Kıbrıs meselesinin üç garantör devlet arasındaki görüşmelerden çıkarılıp uluslararası platformda ele alınmasını

istemiştir. Türkiye, 27 Ağustos'ta Sovyetlere verdiği notada Kıbrıs meselesinin uluslararası platformlarda görüşülmesini reddetmiştir (Armaoğlu, 1994: 807808; Sovyetlerin Kıbrıs önerisine Ankara'da tepki, Cumhuriyet, 24.08.1974; Sovyet Önerisini Olumsuz karşıladık, Cumhuriyet, 28.08.1974).

Şark Telgraf gazetesi Rusya'nın deklarasyonu ile ilgili olarak verdiği haberde Sovyet Rusya'nın amacının NATO'nun Güney Doğu kanadını yıkmak için Türkiye ile Yunanistan arasında bir savaş yaratmaya çalışmak olduğu, Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadından ayrılmakla Sovyet Rusya'nın gönlünü hoş etmiş olduğu yazılmaktadır. Gazete, Sovyet Rusya için bu sonucun yeterli olmadığını, çünkü Türkiye'nin NATO'nun Güneydoğu kanadını tek başına teşkil edecek durumda ve güçte olduğunu da ifade etmektedir. Haberin sonunda gazete Amerika'nın da Rus önerisinin pratik bir faydası olduğuna inanmadığını açıkladıktan sonra Türkiye'nin bu teklifi reddettiğini belirtmiştir (Sovyet Rusya'nın Kıbrıs önerisini Türkiye reddetti, Şark Telgraf, 29.08.1974).

Fransa, BM Güvenlik Konseyine Türkiye'nin Kıbrıs'ta tek taraflı asker çıkarmasını kınayan bir karar tasarısı vermiş, tasarı üzerindeki uzun görüşmelerden sonra yumuşatılarak oylamaya geçilmiş ve kabul edilmiştir (Daimî Delegemiz Osman Olcay: Fransa küçük işler yaptığında alabildiğine aşağılanmakta, Cumhuriyet, 18.08.1974). Bu karar tasarısı üzerine Osman Nuri Türelî, "Sevgi değil menfaat" başlıklı yazısında Fransa'nın ve İngiltere'nin menfaatleri gereği Yunanistan'ı tuttuğunu belirtmiş ve İngilizler için; "Kalleş siyaset, bel bağlanmaz, inanılmaz, güvenilmez siyaset denildiğinde hep akla İngilizler gelir" demiştir. Fransızlar için ise; "Fransızların Türklerden bir sancıları ve gocunmaları var ki kötü niyetlerini hiçbir mantık ölçüsüne vurmadan belli etmişlerdir." demekte ve Türkiye'nin düşmanlarına rağmen kendi gücü, inisiyatifi ile büyük devlet olma yolunda yürüyeceğini yazmaktadır (Türelî, 22.08.1974: 1-2):

BM Güvenlik Konseyinde Fransa'nın Türkiye ile ilgili karar tasarısına Mısır da destek vermiştir. Bunun üzerine 24 Ağustos günlü sayısında gazete Enver Sedat'ın üç buçuk Yahudi'yi topraklarından atamadığını, buna rağmen Türkiye'nin Ada'dan askerini çekmesini istediğini yazmış, buna sebep olarak da Enver Sedat'ın Türkiye'nin destanlaşan şahlanışı karşısında İslam liderliği sevdasının suya düşmüş olmasını göstermiştir (Mısır Başkanı Enver Sedat da 'kuvvetler çekilmeli' diyor, Şark Telgraf, 24.08.1974).

Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında ve sonrasında Türkiye'nin yanında yer alan ve destek veren devletler de olmuştur. Bu devletlerden en önemlisi hiç kuşkusuz Libya, İran, Irak, Pakistan'dır. Şark Telgraf gazetesinin 9 Eylül sayısında Kıbrıs zaferinden sonra Arap ülkelerinin Türkiye'ye karşı büyük sempati duymaya başladıkları, hatta Kıbrıs hareketi esnasında komşu İslam devletleri başta olmak üzere en uzak İslam devletlerinin de Türkiye'ye her türlü yardıma hazır olduklarını belirttiklerini, Libya petrol ve silah yardımı, İran silah yardımı, Irak ise petrol yardımı yaptığını bununda dostun düşmanın kim olduğunu gerçek çizgileri ile belirginleşmesine neden olduğu yazılmaktadır. Yine haberde bu durumun dünyada yeniden din birliğinin ağırlık gösterdiği, 2 blokun kesin olarak ortaya çıkmasına neden olduğu, Arap ülkelerinin Türkiye'ye ile olan ilişkilerinin gerek siyasal gerek ekonomik yönlerden her gün biraz daha geliştiğini belirtmiştir. Ayrıca yazıda Suudi Arabistan'ın da petrol ihtiyacımızı karşılayacağını ve bununla birlikte ithal mallarını da Türkiye'den almakla Türkiye'nin yanında olduğunu gösterdiğini belirtmiştir (Suudi Arabistan Petrol ihtiyacımızı karşılayacak, Şark Telgraf, 09.09.1974)

Gazete İkinci Barış Harekâtı'ndan sonra Türkiye'ye karşı tutum sergileyen Rusya, İngiltere ve Fransa'ya sert eleştiriler getirirken daha önce sertçe eleştirdiği ABD'ye yumuşak bir üslupla yaklaşmıştır. Bunun en büyük nedeni de

yeni dönemde Rusya'nın Türkiye'ye karşı tehditkâr tutumu ve NATO ortaklığının gerekliliğine olan inançtır.

Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında Rumların 14-15 Ağustos'ta Türklere karşı yaptıkları katliamlarda bir bir ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu katliamlar; Atlılar, Muratağa, Sandallar, Taşkent, Tatlısu ve Terazi köylerinde yaşanmıştır. Atlılar köyünde 37, Muratağa köyünde 55, Sandallar köyünde 34, Taşkent köyünde yaşayan 13-74 yaş arası herkesi öldürmüşlerdir. Tatlısu ve Terazi köylerinde de aynısını yapmışlar ölü sağ demeden dozerlerle açtıkları çukurlara gömmüşlerdir (Gürcan, 2013: 79).

Gazete; Atlılar, Muratağa ve Sandallar köylerinde yapılan katliam haberini okuyucularıyla paylaşmış ve "Türklerin kendilerine zulmettiğinden dem vuran Rumların, ne derece insani duygulardan yoksun ve ne derece vahşi ve canavar ruhlu olduklarını göstermesi bakımından, sadece Atlılar köyü katliamı yeterken, zincirleme katliamların ortaya çıkmaya başlaması Rumlara sempati besleyen ulus ve devletlerin de yüzlerinin kızarmasına yetmeyecek mi acaba?" diye sormuştur. Yazının sonunda ise 11 yıldır ıstırap içinde, evsiz, barksız, göçmen hayatı yaşayan Türkleri de bu devletlerin bir nebze olsun düşünmelerini, onları da insan kabul etmelerinin gerektiğini belirtmiştir (Kıbrıs'ta yeni toplu cinayetler ortaya çıktı, Şark Telgraf, 03.09.1974).

Gazete, Taşkent köyünde yapılan katliamın tespit edilmesi üzerine Türkiye'nin güvenlik tedbirleri için dünyayı uyardığı ve etkili güvenlik tedbirlerinin alınmasını isteği yazılmıştır. Ayrıca yazıda Türkiye'nin güvenlik tedbirleri alınmadığı takdirde güvenliği tek başına yapmak zorunda kalacağını bildirdiği belirtilmiştir (Kıbrıs Taşkent Köyünde de katliam yapılmış, Şark Telgraf, 05.09.1974).

Katliamlar karşısında Z. A. "Ey Rum idarecileri aklınızı başınıza alınız" başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Yazıda "Ey Rum palikaryaları, sizler Yavru Vatan Kıbrıs'ta

Türk soydaşlarımızı öldürdüğünüz zaman biz de İstanbul'un Rumlarını mı öldürelim ve yahut da sizin Türk soydaşlarımıza yaptığınız zulmü mü yapalım istiyorsunuz.” diye sormuş ve yazının devamında “Türk milleti hamiyetlidir, Türk milleti misafirperverdir. Türk milleti kendi hudutları içinde bulunan bütün yabancıların mal ve mülklerini koruduğu gibi bunların da ırz ve namuslarını korumakta olduğunu bütün dünya bilir ve takdir etmiştir.” demiştir. Ayrıca yazıda Rumların bir an önce barış masasına oturmasını, şayet oturmayacak olursa da Kıbrıslı Türklerin intikamlarının Türk Mehmetçiklerinin süngüleri ile alınacağını ifade etmiştir (Z. A., 05.09.1974: 2). Gazete katliam haberlerinden sonra Kıbrıs ile ilgili çok fazla habere yer vermemiştir.

6.SONUÇ

Kıbrıs Davası, Türk milletinin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 20. yüzyıldaki en büyük millî davalarından ve dış politika konularından birisidir. Kıbrıs'ta tarihi miras üzerinde Rumlarla birlikte yaşamakta olan Kıbrıslı Türkler, 20. yüzyılın ortalarından itibaren Kıbrıslı Rumların ve onlara her türlü desteği veren Yunanistan devletinin çeşitli baskı, saldırı, tecavüz ve imha planlarına maruz kalmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan iki kutuplu yeni dünya düzeninde batı âlemi ile yakınlaşma içerisine girerek millî varlığını koruma stratejisine bağlı bir dış politika izlemeye yönelmişti. Bu çerçevede Birleşmiş Milletlere ve özellikle de NATO'ya katılmıştı. Diğer bir NATO üyesi ülke olan Yunanistan'ın Kıbrıs olaylarında Rumlara destek vermesi ve NATO'nun bunu caydırıcı ve önleyici bir girişimde bulunmaması karşısında Türkiye, olaya doğrudan müdahil olmuş, Kıbrıs Türklerinin yaşadığı acılara karşı onları destekleme kararı almıştır.

Uzun diplomatik süreçlerin ardından diplomatik yollardan bir sonuç alınamayacağını anlayınca da Kıbrıs'a askerî müdahale kararı almış ve Kıbrıs Barış Harekâtını gerçekleştirmiştir. Birinci Barış Harekâtı girişimi Kıbrıs Türkleri lehine önemli sonuçlar getirmişse de, bu sonuçların uluslararası politika arenasında tescil edilmesi sürecinde yaşanan bozucu ve engelleyici gelişmeler üzerine Türkiye, İkinci Kıbrıs Barış Harekâtını gerçekleştirmiştir. Neticede beklenen ve olması gereken tam sonuç elde edilememiş olmakla birlikte Kıbrıs Türklüğü, Rum ve Yunan baskılarından kurtarılmış, özerk bir yaşama sahasına ve imkânına kavuşturulmuştur.

Öncesi, sırası ve sonrasında bütün bu süreçler yaşanırken bütün Türkiye'de olaylar ve gelişmeler çok büyük bir dikkat ve yüksek bir duyarlılıkla izlenmiş, Kıbrıs Türkünün çektiği acılar, özellikle radyo ve gazeteler aracılığıyla yapılan yayınlar sayesinde iliklere kadar hissettirilmiştir. Özellikle yerel basın unsurlarının fedakârca ve coşkulu haber, yazı ve yorumları sayesinde Anadolu insanı da Kıbrıs Türkünün acısını yaşamış ve derinden duygularla paylaşmıştır.

Anadolu'nun doğusunda bir yerde, dağların arasında sıkışmış, ekonomisi fakir, eğitim ve sosyal yönden gelişmemiş Muş ilinde de yerel basın, millî konularda toplumu bilgilendirme görevini büyük bir vatanseverlik duygusuyla yerine getirmiştir. Şark Telgraf gazetesi ve gazetecileri, aldıkları eğitimle orantılı olmayacak şekilde büyük bir performans göstermişler; dış politika, uluslararası ilişkiler, umumi devletler hukuku, savaş ve barış stratejileri gibi konularda sanki dünyanın en gelişmiş üniversitelerinde eğitim almışçasına, uzun yıllar kurt politikacılarla diplomasi masalarında atışarak tecrübe biriktirmişçesine, ustalıklı yorum ve değerlendirmeler yaparak Kıbrıs gelişmeleri konusunda Muş halkını ve kamuoyunu bilgilendirmişlerdir.

Onların bu çabaları sonucunda Kıbrıs davası gelişmeleri konusunda Muş kamuoyunda büyük bir millî hassasiyet, millî davaya maddi ve manevi destek

sağlama gayreti ortaya konulmuştur. Bu çalışma bir yandan Kıbrıs olaylarının seyrini yeniden nazara vermeyi, diğer yandan duyarlı ve gayretli yerel basın faaliyetini Muş örneğinde alarak kamuoyu oluşturma da ne denli etkili olduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır.

KAYNAKÇA

A., Z. “Cenevre Konferansı Türk milletine ve Türk Cemaatlerine uğurlu olsun”. (5.08.1974). Şark Telgraf.

A., Z. “Türk Ordusu Soğuk Şakalara asla gelmez”. (08.08.1974). Şark Telgraf.

A., Z. “Türk Pilotları Görev başında”. (15.08.1974). Şark Telgraf.

A., Z. “Ey Rum idarecileri aklınızı başınıza alınız”. (05.09.1974). Şark Telgraf.

Ada’ya Hâkim Olduk, (21.07.1974). Yeni İstanbul.

Alasya, H. F. (1988). *Tarihte Kıbrıs*. Lefkoşe: Kıbrıs Türk Kültür Derneği Merkezi Yayınları.

Armaoğlu, F. (1994). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*, C. I. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları

Ateş Kesildi, (17.08.1974). Milliyet.

Barışçı Önerilerimizi Yunanistan Reddetti, (14.08.1974). Cumhuriyet.

BCA, 030.18.01.02.317.47.8.

BCA, 030.18.01.02.318.49.10.

BCA, 030.18.02.319.58.3.

Bedevi, V. (1965). *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Kıbrıs Tarihi*. Lefkoşe:

Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Berber, H. (2013). *Ege Bölgesi Yerel Basınında 1963-1967 Kıbrıs Olayları*.
Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Bir vurduk iki Cunta devirdik, (25.07.1974), Hürriyet.

Birand, M. A. (1990). *30 Sıcak Gün*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Birlik ve beraberliğimizi her an göstermeliyiz, (20.07.1974). Şark Telgraf.

Bu bir bayramdır, evlerinize bayrak asın, (21.07.1974). Hürriyet.

Bu defa umut Gerilla savaşında mı, (22.08.1974). Şark Telgraf.

Cenevre anlaşması ve dış basın: Diplomatik zafer Türkiye'nin, (01.08.1974).
Cumhuriyet.

Cenevre görüşmeleri ön hazırlık müzakerelerine başladı, (27.07.1974). Şark
Telgraf.

Cenevre görüşmelerinin kesin sonuca ulaşması gerek, (08.08.1974). Şark Telgraf.

Cenevre Konferansı anlaşma zemini bulamıyor, (29.07.1974). Şark Telgraf.

Cenevre Konferansı Türkiye'nin ikinci zaferidir, (01.08.1974). Şark Telgraf.

Cenevre Konferansı'nda müzakereler çetin geçiyor, (13.08.1974). Şark Telgraf.

Cenevre Konferansında son sözumüzü söyledik, (13.08.1974). Cumhuriyet.

Civaoğlu, G. "Durum Değerlendirmesi". (30.07.1974).Tercüman.

Civaoğlu, G. "Sonuç". (01.08.1974). Tercüman.

Çıkarmaya Hazırız, (19.07.1974). Yeni İstanbul.

Daimi Delegemiz Osman Olcay: Fransa küçük işler yaptığında alabildiğine aşığılanmakta, (18.08.1974). Cumhuriyet.

Denktaş, R. (1999). *Rauf Denktaş'ın Hatıraları*. C. 9. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Denktaş'la Klerides'in yeri konusu, (11.08.1974). Cumhuriyet.

Dünyada büyük bir Türkiye vardır, (21.08.1974). Şark Telgraf.

Dünyaya ders, Türkiye'ye büyük Zafer!, (23.07.1974) Şark Telgraf.

Ecevit açıkladı Kıbrıs'taki kuvvetlerimiz tartışma konusu olamaz", (30.07.1974).

Şark Telgraf.

Ecevit: Haklarımız Resmen Cenevre'de Tescil Edildi, (01.08.1974). Milliyet.

Ecevit Wilson'dan Ortak Müdahale İstedi, (18.07.1974). Milliyet.

Ege Denzinde gerginlik devam ediyor, (01.07.1974). Şark Telgraf.

Emre, S. A. (2017). *Siyasette 35 Yıl*. C. 2. Ankara: MGV Yayınları.

Gazioğlu, A. (1960). *İngiliz İdaresinde Kıbrıs*, C.1. İstanbul: Ekin Basımevi.

Güneş Anlaşma bozulursa zararlı çıkacak Türkiye değildir, (07.08.1974). Şark Telgraf.

Gürcan, A. İ. (2013). *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Ötesi*, İstanbul: Kastaş Yayınevi.

Harekâtımız Yunanistan'a özgürlük getirdi, (25.07.1974) Şark Telgraf.

İkinci Kıbrıs Harekâtı Kesin sonuca varıyor, (15.08.1974). Şark Telgraf.

Kıbrıs karışıyor, (17.03.1970). Şark Telgraf.

- Kıbrıs Taşkent Köyünde de katliam yapılmış, (05.09.1974). Şark Telgraf.
- Kıbrıs'a yapılan çıkarma başarı ile devam ediyor, (20.07.1974). Şark Telgraf.
- Kıbrıs'la ilgili çalışmalar dün gergin bir havada sürdü, (12.08.1974). Cumhuriyet.
- Kıbrıs'ta yeni toplu cinayetler ortaya çıktı, (03.09.1974). Şark Telgraf.
- Kıbrıs'tayız, (20.07.1974). Tercüman- İkinci Baskı.
- Kılıçoğlu Cihangir, Ç. (2016). "Modern Yunanistan'ın Karanlık Çağı: Albaylar Cuntası 1967-1974". Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 37: 518539.
- Lefkoşe elimizde, Magosa zapt edildi. Ordular yürüyor, (16.08.1974). Şark Telgraf.
- Magosa zapt edildi, Türkler Bayram yapıyorlar, (17.08.1974). Şark Telgraf.
- Makarios'a Suikast teşebbüsü, (09.03.1970). Şark Telgraf.
- Mehmetçik Kıbrıs'ta, (20.07.1974). Hürriyet-Yıldırım Baskı.
- Mısır Başkanı Enver Sedat'da 'kuvvetler çekilmeli' diyor, (24.08.1974). Şark Telgraf.
- Nadi, N. "Büyük Görev", (20.07.1974). Cumhuriyet.
- NATO, Amerika ve İngiltere Kıbrıs'taki askeri harekâtımıza karışmayacaklarını açıkladılar, (15.08.1974). Cumhuriyet.
- Resmî Gazete, (06.08.1955). S. 9071.
- Sarıkoyuncu Değerli, E. (2012). "Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950-1960)". Gazi Akademik Bakış Dergisi, 6 (11): 85-101.
- Savaş bitti barış görüşmeleri Cenevre'de başladı, (26.07.1974). Şark Telgraf.

Sisco İle Temaslar Sonuç vermedi, Müdahale Kararı Alındı, (20.07.1974).
Cumhuriyet.

Sovyet Önerisini Olumsuz karşıladık, (28.08.1974). Cumhuriyet.

Sovyet Rusya kuvvetlerimizin Kıbrıs'tan çekilmesinde ısrar ediyor, (03.08.1974).
Şark Telgraf.

Sovyet Rusya'nın Kıbrıs önerisini Türkiye reddetti, (29.08.1974). Şark Telgraf.

Sovyetlerin Kıbrıs önerisine Ankara'da tepki, (24.08.1974). Cumhuriyet.

Suudi Arabistan Petrol ihtiyacımızı karşılayacak, (09.09.1974). Şark Telgraf.

Şener, B. (2014). "Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Meşruiyeti ve Uluslararası Hukuk Açısından Bir Değerlendirmesi", Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu, (11-13 Aralık, Gazimağusa.

TBMM Tutanak Dergisi, (23.07.1974-Birleşik Toplantı). T.Y. 13, B. 4, O. 3, C. 13.

Toluner, S. (1977). *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Türel, O. N. "Kıbrıs Sorunu". (16.09.1971). Şark Telgraf.

Türel, O. N. "Kıbrıs". (15.02.1972). Şark Telgraf.

Türel, O. N. "Kıbrıs Sorunu". (17.07.1974). Şark Telgraf.

Türel, O. N. "Tehlikeli oyun". (18.07.1974). Şark Telgraf. Türel,

O. N. "Yoğun Çabalar". (20.07.1974). Şark Telgraf.

Türel, O. N. "Gaza Mübarek olsun". (23.07.1974). Şark Telgraf.

- Türelî, O. N. "Yardıml konusu". (26.07.1974). Şark Telgraf.
- Türelî, O. N. "Gerçekçi Politika". (30.07.1974). Şark Telgraf.
- Türelî, O. N. "Eski düşman". (03.08.1974). Şark Telgraf.
- Türelî, O. N. "Bir savaş olur mu?". (06.08.1974). Şark Telgraf.
- Türelî, O. N. "İngilizler".(13.08.1974). Şark Telgraf.
- Türelî, O. N. "Burka ile olmaz", (14.08.1974). Şark Telgraf.
- Türelî, O. N. " Ders Almayanlar". (15.08.1974). Şark Telgraf.
- Türelî, O. N. "Kolay mı?". (16.08.1974). Şark Telgraf.
- Türelî, O. N. "Büyük ders". (21.08.1974). Şark Telgraf.
- Türelî, O. N. "Sevgi Değil menfaat". (22.08.1974). Şark Telgraf.
- Türk Tezi Saptandı: İki Ayrı Yönetim, (08.08.1974). Milliyet.
- Türkiye İki Düşmanına Demokrasi Getirdi, (25.07.1974). Yeni İstanbul.
- Türkiye'nin tezi Federatif devlet, (26.07.1974). Cumhuriyet.
- Türkler Kıbrıs'ta Ateşkesi ihlâlle suçlanıyor, (05.08.1974). Şark Telgraf.
- Üçlü görüşme ihtilaflı başladı, (27.07.1974). Tercüman.
- Yardıml ve bağışlar devam ediyor, (9.08.1974). Şark Telgraf.
- Yunanistan ile bir çatışma ihtimali var gibi, (14.06.1974). Şark Telgraf.
- Yunanistan Tekliflerimizi Reddetti, (20.07.1974). Yeni İstanbul.
- Yunanistan Türk Görüşüne Yaklaştı, (28.07.1974). Cumhuriyet.

Yunanistan ve İngiltere'nin görüşü tezimizle bağdaşmıyor, (27.07.1974).
Cumhuriyet.

Yunanistan'da karışıklık, (14.11.1967). Şark Telgraf.

Yunanistan'ın hesapları kendisine zarar olacaktır, (18.07.1974). Şark Telgraf.

Yurtta Bayram Var, (21.07.1974). Yeni İstanbul.

EXTENDED ABSTRACT

The Cyprus issue, which is still a current international problem, started with Greece's application to the United Nations on 16 August 1954 for the determination of the right of self-determination. Presents research aims to disposing how Şark Telgraf newspaper, the only newspaper of Muş in 1974, reflected the states that supported or took a stand against Türkiye during and after the Cyprus Peace Operation, the Geneva negotiations and the Peace Operation, the massacres committed against Turkish Cypriots to the Muş public opinion, and how they reacted to the events demonstrating its stance. Within the scope of the research archival documents, official publications, copyrighted materials and national press, especially the relevant dates of the Şark Telegraf newspaper, were reviewed and required evaluations were made.

The pro-NATO junta administration, which had taken over the administration in Greece since April 21, 1967, wanted to realize enosis in Cyprus in hoping the support of the Greek people. For this reason, they supported the opposition emerged in Cyprus against Makarios since 1970 in order to overthrow the proSoviet Makarios, whom they regarded as a nuisance, and finally, on July 15, 1974, Nikos Sampson had a coup d'état. After the coup, Sampson was made president, and he proclaimed the Hellenic Republic of Cyprus, an "unnamed enosis". As the Türkiye Government, rejecting the fait accompli in Cyprus, sought ways to launch a joint military campaign with The United Kingdom, another guarantor state, based on Article 4 of the Treaty of Guarantee in 1959, but the UK did not take an affirmative position nor did Greece accept Türkiye demands, Türkiye had to launch the campaign on itself on July 20, 1974, lasting for three days. The 1974 Peace Operation created great joy among the Turkish people, who wanted a military operation to be launched in Cyprus in 1964 and

1967, and had expectations of hat kind from the governments of the time, so was the case in Muş as well.

After the First Peace Operation, a conference was held in Geneva on 25 July 1974 with the participation of the United Kingdom, Türkiye and Greece. At the end of six challenging days, a significant part of Türkiye's demands were accepted and the parties regarded Türkiye's intervention in Cyprus was legal and legitimate. Şark Telegraf newspaper gave the developments in Geneva daily and described Türkiye's Geneva Conference as Türkiye's second victory. As per the decision taken at the First Geneva Conference, it was decided to organize a conference on 8 August with the participation of community leaders in order to determine the status of Cyprus. However, despite the agreement on 30 July, the unrest did not cease completely and the Greeks continued their attacks on Turkish villages. Thereupon, Turkish soldiers started to respond and Greece accused Türkiye of breaking the ceasefire. Mutual harsh statements followed each other and the two countries came close to war. Meanwhile, among the partners of the Coalition government, different views arose about the new status of Cyprus, and eventually the parties agreed on the thesis of "two autonomous administrations based on geography". In the Second Geneva talks, which started on August 8, the conference was put in jeopardy as the Greek and Greek Cypriots insisted on the 1960 constitution, and the UK took a stand for the continuation of the current situation. Osman Nuri Türeli, writer of Sark Telegraph newspaper, wrote that England sent these troops against Türkiye, and Türkiye would not let it go, and if there were people who wanted war, Türkiye would fight. Türeli also stated that if the Geneva Conference were dissolved, Türkiye would ensure the safety of life and property of its cognates at any cost. As the Greek and Cypriot Greek parties did not dispose an intention of consensus at the Geneva Conference and they took an attitude of procrastination Türkiye ended the conference and the Second Peace Operation started on 14 August. As a result of reaching the targeted line with the Second Peace Operation, Türkiye decided to abide by the UN ceasefire decision as of 16 August at 19.00. Türkiye's Second Peace Operation caused harsh reactions, especially from the USA, Russia, the UK and France. During the operation, Türkiye was supported by Islamic states, especially Libya, Iran, Iraq, Pakistan, and Saudi Arabia. The newspaper discussed the re-emergence of a unity based on religion, and suggested that Islamic countries make moves that are sufficient for themselves in terms of technology and economy. The newspaper reported that the Greek Cypriots committed massacres against the Turks during and after the peace operation, and ensured that its readers were well informed.

Despite their limited opportunities, Şark Telegraf newspaper and its writers showed the example of responsible journalism and informed the public about the Cyprus issue, which is Türkiye's national issue, and the developments during

and after the Cyprus Peace Operation to the public in Muş. Thus, it ensured the formation of national unity and solidarity in Muş, and as a result of this, the people showed interest in the aid campaign launched to further strengthen the Air and Naval Forces, which were the most fundamental factor in Türkiye's amphibious operation against Cyprus, thus, encouraging the poor people to donate in competition with each other.